

Pénzváltó Nikolett:¹ Törökország Afganisztánban 2021 előtt – és után?²

Vezetői összefoglaló

- Törökország megfelelő amerikai támogatás esetén kész vállalni a kabuli Hamid Karzai Nemzetközi Repülőtér folytatólagos védelmét a NATO-erők 2021. szeptember 11-ig befejeződő kivonulását követően. A tárgyalások folyamatosan zajlanak, végleges döntés azonban az elemzés megjelenéséig még nem született a kérdésben.
- Törökország 2001-től részt vesz a NATO afganisztáni műveleteiben, azonban kizárólag nem harcoló erőkkel (elsősorban logisztikai és kiképzési feladatokat hajtott végre). Ennek is köszönhető, hogy az elmúlt húsz évben lényegében puskalövés nélkül lehetett jelen az országban, és nem került jelentősebb összeütközésbe a tálibokkal.
- Törökországnak számos érdeke fűződik Afganisztán stabilitásához. A török feltételes vállalás legfontosabb célja ugyanakkor az Egyesült Államokkal fenntartott kapcsolatok javítása, az amerikaiakkal szembeni alkupozíció erősítése.
- A tervezett török művelet kapcsán számos kérdés vetődik fel. 1) Sikerül-e Ankarának és Washingtonnak megállapodásra jutni? Ez a művelet megvalósulásának előfeltétele. 2) Felvállalható-e egy ilyen művelet a rohamosan területeket foglaló Tálibán hozzájárulása nélkül? 3) Milyen erők fogják kitenni a kabuli repülőtér védő kontingens derekát (török harcoló erők, szíriai zsoldosok)?
- Törökország ismét kész helyzet elé állíthatja a nemzetközi közösséget, szakértők azonban óvatosságra intenek.

A 2021. június 14-i brüsszeli NATO-csúcstalálkozó egyik meglepetése volt az a török bejelentés, miszerint Törökország megfelelő amerikai diplomáciai, logisztikai és pénzügyi támogatás esetén vállalná a kabuli Hamid Karzai Nemzetközi Repülőtér védelmét az amerikai és NATO-erők szeptember 11-ig tervezett kivonulása³ után; mindent potenciálisan Pakisztánnal és Magyarországgal együtt.⁴ A javaslatról Recep Tayyip Erdoğan török elnök és Joe Biden amerikai elnök a csúcstalálkozó alkalmával egyeztetett. Ez volt a két elnök első személyes találkozója Biden januári beiktatása óta. A török javaslat részletei azóta sem nyilvánosak, az viszont látható, hogy folyamatosan zajlanak az egyeztetések az amerikai és török fél között a kérdésben. Elemzésünk a török bejelentés apropóján áttekinti Törökország eddigi afganisztáni szerepvállalását és az azt megalapozó török érdekeket, valamint sorra veszi a jelenleg rendelkezésre álló, korlátozott információk birtokában a török jelenlét kabuli meghosszabbításával kapcsolatosan felmerült aggályokat.

Előzmények: a török szerepvállalás Afganisztánban 2001 és 2021 között

Törökország 2001-es kezdetétől részt vett a NATO afganisztáni Nemzetközi Biztonsági Támogató Erő (*International Security Assistance Force* – ISAF) műveletében. A török fegyveres erők néhány száz fős létszámmal voltak jelen Afganisztánban, legnagyobb létszámban 2012-ben, 1 840 fővel.⁵ Az évek során Törökország két alkalommal is betöltötte az ISAF parancsnokságát (2002. június – 2003. február, valamint 2005. február–augusztus között), emellett több alkalommal is betöltötte a kabuli regionális parancs-

¹ Pénzváltó Nikolett (penzvalto.nikolett@uni-nke.hu) az NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézetének külső munkatársa.

² Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-4-I-NKE-13 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

³ A kivonulás lehetséges következményeit egy korábbi elemzésben értékelte: CSIKI VARGA Tamás – KEMÉNY János – TÁLAS Péter: *Kivonulás Afganisztánból – Egy politikai döntés és várható következményei*, [online], 2021. 04. 23. Forrás: SVKI [2021. 07. 22.]

⁴ *Biden 'feels good' about meeting with Erdoğan at NATO summit*, [online], 2021. 06. 15. Forrás: Daily Sabah [2021. 07. 22.]

⁵ International Institute For Strategic Studies: *The Military Balance, 2001–2015*. Routledge, London, 2002–2016.

nokság (*Regional Command Capital – RCC*) parancsnokságát.⁶ Az ISAF művelet befejezését követően Törökország a 2015-ben indult Eltökélt Támogatás Művelethez (*Resolute Support Mission – RSM*) is csatlakozott, amelyben 503–659 fő közötti létszámmal vett részt.⁷ Jelenleg is hozzávetőleg 600 katonája tartózkodik Afganisztánban. Az RSM részeként Törökország tölti be a kabuli Tanácsadó Kiképző és Támogató Parancsnokság (*TAAC – Capital*) parancsnokságát; üzemelteti a kabuli Hamid Karzai Nemzetközi Repülőtér katonai oldalát (a repülőtérnek egy polgári és egy katonai része is van), és felügyeli a kifutópályát, a légiforgalmi irányítást és a meteorológiai állomást; valamint egészségügyi személyzettel támogatja a kabuli katonai kórházat.⁸

A török stratégiai megközelítés Afganisztán kapcsán különbözik a többi NATO-tagállamétól: Ankara már kezdetben jelezte, hogy kizárólag nem harcoló erőkkel szándékozik részt venni a műveletekben. A török kontingens elsősorban logisztikai és kiképzési támogatást nyújtott. Az évek során 5 061 afgán katonát és 9 913 rendőrt képeztek ki.⁹ Törökország két Tartományi Újjáépítési Csoportot (*Provincial Reconstruction Team – PRT*) üzemeltetett, az elsőt 2006 novemberében a Kabul melletti Vardak tartományban, a másodikat 2010 júliusában az északi Dzsauzsán tartományban hozta létre. A két polgári vezetésű PRT a török „civil hatalom” megnyilvánulásának egyik fontos hivatkozási alapjává vált.¹⁰

Afganisztán a török fejlesztési politika egyik fő kedvezményezettje is: a 2001 óta nyújtott török támogatás összege meghaladja az 1,1 milliárd dollárt.¹¹ A Török Együttműködési és Koordinációs Ügynökség (*Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı – TİKA*) 2004-ben kezdte meg működését az országban. Tíz év alatt több mint 800 projektet valósítottak meg, melyeknek több mint fele az oktatás¹² és az egészségügy területére irányult, de nagy számban valósítottak meg infrastrukturális, vízgazdálkodási és mezőgazdasági projekteket is.

Törökország végig hangsúlyozta, hogy nem akar megszálló hatalomként jelen lenni az országban. Igyekezett egyenlő távolságot tartani a különféle afgán csoportoktól (beleértve az etnikailag vagy nyelvileg rokon népeket is), a nemzeti megbékélést és az afgán szerepvállalást (*ownership*) hangsúlyozta. A fentiek mellett a közös, muszlim vallás szintén szerepet játszott abban, hogy a törököknek valóban sikerült megnyerni az afgánok „szívét és lelkét”. Számos beszámolóban olvashatjuk, hogy az afgánok elfogadóbbak a török jelenlét iránt, és különlegesen tekintenek a Törökországgal fennálló kapcsolatukra.¹³ A török kontingens lényegében húsz évig jelen tudott lenni egyetlen puskalövés nélkül az országban. A tálibok a többi NATO-tagállam katonáihoz képest kevésbé támadták a török erőket: 2015-ben halt meg az első török katona a Tálibán által végrehajtott célzott támadásban (egy robbantásos öngyilkos merényletben).¹⁴

A pártatlanság képét kihasználva Ankara folyamatosan próbált közvetíteni az érintett felek között, különböző formációkban, a regionális szereplők bevonásával, hogy elősegítse Afganisztán és a térség stabilitását. 2007-től Törökország–Afganisztán–Pakisztán háromoldalú találkozókat tartottak,¹⁵ majd 2011-ben elindították az „Ázsia szíve – Isztambul folyamatot”, mérsékelt eredményekkel. A török erőfeszítések ellenére, különösen 2013-tól, amikor a Tálibán politikai irodát nyitott Katarban, az afganisztáni „békefolyamat” részét képező diplomáciai tárgyalások központjává Isztambul helyett sokkal inkább Doha vált.

⁶ [Turkey's International Security Initiatives and Contributions to NATO and EU Operations](#), [online], 2021. Forrás: mfa.gov.tr [2021. 07. 22.]

⁷ Az adatok forrása: The Military Balance 2015–2021.

⁸ Metin GÜRCAN: [Turkish military support to Afghanistan rises](#), [online], 2014. 11. 20. Forrás: Al-Monitor [2021. 07. 22.]; Jared MALSIN – Gordon LUBOLD: [Turkey, U.S. Make Progress in Kabul Airport Talks, Prompting Taliban Threat](#), [online], 2021. 07. 13. Forrás: The Wall Street Journal [2021. 07. 22.]

⁹ Oğuzhan ERTĞRUL: [OPINION - Celebrating 100 Years of Turkish-Afghan Diplomatic Relations](#), [online], 2021. 03. 01. Forrás: AA [2021. 07. 22.]

¹⁰ Şaban KARDAŞ: [Turkey's Regional Approach in Afghanistan: A Civilian Power in Action](#), [online], 2013. 04. Forrás: sam.gov.tr [2021. 07. 22.]

¹¹ [Turkey-Afghanistan Bilateral Political Relations](#), [online], 2021. Forrás: mfa.gov.tr [2021. 07. 22.]

¹² Nyolc tartományban 21 török iskola és 4 oktatási központ működik 7 080 tanulóval. ERTĞRUL: i. m.

¹³ Karen KAYA: [Turkey's Role in Afghanistan and Afghan Stabilization](#), [online], 2013. Forrás: army.mil [2021. 07. 22.]

¹⁴ A merényletet a kabuli török nagykövetség egy török diplomáciai rendszámot viselő gépjárműve ellen hajtották végre. [Turkish soldier killed in attack on embassy vehicle in Kabul](#), [online], 2015. 02. 26. Forrás: AP [2021. 07. 22.]

¹⁵ 2014-ben került sor a nyolcadik, elnöki szinten az eddigi utolsó találkozóra ebben a formátumban. 2021. április 23-án háromoldalú külügyminiszteri találkozót tartottak.

A kabuli nemzetközi repülőtér fontossága

A kabuli nemzetközi repülőtér kulcsfontosságú szerepet tölt be Afganisztán jövője szempontjából. Amennyiben a repülőtér működését nem sikerül megnyugtatóan garantálni, a légitársaságok többsége várhatóan leállítja az afgán főváros kiszolgálását, ami kikényszerítené a külföldi nagykövetségek kiűrését is. A Kabulba tartó szárazföldi útvonalakat vagy a tálibok ellenőrzik, vagy gyakran támadják, így a repülőtér biztosítja az egyetlen biztonságos hozzáférést az afgán fővároshoz a városban maradt amerikai és szövetséges diplomaták és kontraktorok, illetve a segélyszervezetek munkatársai számára.¹⁶

Miért akarnak a törökök Afganisztánban maradni, mik a török érdekek az országban?

Biztonsági érdekek

A török külügyminisztérium honlapja szerint Törökország Afganisztánnal kapcsolatos külpolitikája négy pilléren alapul: Afganisztán egységének és területi integritásának fenntartása; az ország biztonságának és stabilitásának biztosítása; egy széleskörű támogatást élvező politikai struktúra megerősítése, amelyben az állampolgári részvétel prioritás; végül a béke és jólét helyreállítása a terrorizmus és extrémizmus felszámolásán keresztül.¹⁷ Afganisztán összeomlása és/vagy a szélsőséges csoportok megerősödése az egész, Ankara számára fontos közép-ázsiai térség stabilitását veszélyezteti, valamint negatívan hathat vissza magára Törökországra is.

Az irreguláris migráció az Afganisztánnal kapcsolatos biztonsági megfontolások egyik központi eleme. 2018 óta már nem a szíriai, hanem az afgán állampolgárok teszik ki az illegálisan Törökországba érkezők legnagyobb részét: 2018-ban 100 ezren, 2019-ben 201 ezren, 2020-ban 50 ezren érkeztek.¹⁸ Annak ellenére, hogy nem létezik átfogó visszafogadási egyezmény Törökország és Afganisztán között, a török hatóságok eddig több mint 40 ezer afgán irreguláris migránst küldtek vissza török költségen, kereskedelmi repülőjáratokon Afganisztánba. (Ebben a számban nincsenek benne a török–iráni szárazföldi határon elfogott és az iráni határőröknek átadott afgán állampolgárok.)¹⁹ Már csak ezért is praktikus lenne tehát a kabuli nemzetközi repülőtér török ellenőrzése. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága július 13-án küszöbön álló humanitárius katasztrófára figyelmeztetett: az erőszak fokozódása miatt az év eleje óta 270 ezer afgán menekült el otthonából, amivel az afgán menekültek száma globálisan meghaladta a 3,5 millió főt.²⁰

Történelmi, baráti kapcsolatok

Ankara afganisztáni jelenlétének indoklásakor szívesen hivatkozik a két ország között fennálló szoros történelmi, baráti kapcsolatokra. Az is gyakran elhangzik, hogy Törökország „történelmi felelősségének” tekintik, hogy segítse Afganisztánt a nehéz időszakokban. Afganisztán volt a második ország – a szovjet-oroszok után –, amely elismerte a Török Nagy Nemzetgyűlést, illetve Mustafa Kemal (a későbbi Atatürk) kormányát, még a török függetlenségi háború idején, 1921-ben. Törökország volt az első ország, amely diplomáciai képviselőt létesített Kabulban. A török–afgán örök barátsági szerződést 1928-ban írták alá. A török–afgán barátság napját március 1-jén ünneplik. A diplomáciai kapcsolatok felvételének századik évfordulóján (2021. március 1-jén) az afganisztáni török nagykövet többet között arra emlékeztetett, hogy amikor Atatürk 1938-ban elhunyt, Afganisztán volt az egyetlen külföldi ország, amely egyhetes gyászt hirdetett, és félárbócra engedte a zászlókat.²¹ Törökország támogatta a fiatal afgán államot a modern állami struktúrák és közintézmények létrehozásában a közigazgatás, a fegyveres erők, a kultúra, az oktatás és az egészségügy területén; szakértőket, tanárokat, katonatiszteket, orvosokat küldött segíteni az országba.

¹⁶ MALSIN – LUBOLD: i. m.

¹⁷ Turkey-Afghanistan Bilateral Political Relations, i. m.

¹⁸ Adatok forrása: [Irregular Migration](#), [online], 2021. Forrás: en.goc.gov.tr [2021. 07. 22.]

¹⁹ Christine ROEHRS – Khadija HOSSAINI: [Afghan Exodus: Migrants in Turkey left to fend for themselves](#), [online], 2020. 12. 22. Forrás: afghanistan-analysts.org [2021. 07. 22.]

²⁰ [UNHCR warns of imminent humanitarian crisis in Afghanistan](#), [online], 2021. 07. 13. Forrás: unhcr.org [2021. 07. 22.]

²¹ ERTÖRUL: i. m.

Belpolitikai okok

Egyes értékelések szerint a kockázatos kabuli török vállalkozás egyik fő oka, hogy Recep Tayyip Erdoğan elnöknek szüksége van egy szavazatokra váltható sikertörténetre. Ez a misszió pedig egy ilyen, a török nemzeti büszkeséget tápláló történet lehet. Az afganisztáni fellépés azonban közel sem biztos, hogy növelné a török elnök hazai népszerűségét. A török közvélemény többsége már Törökország líbiai beavatkozását sem támogatta. A török ellenzék Afganisztán esetében pedig már a múltban is többször felvetette, hogy mit keresnek török katonák az országban.²² Arról nem is beszélve, hogy egyáltalán nem biztos, hogy a kabuli török szerepvállalás sikerrel végződik majd.

Az afganisztáni művelettel kapcsolatos ellenérzések összekapcsolódnak a török társadalom Amerika-ellenes érzelmeivel. Gyakori ellenérv, hogy a török katonák amerikai érdekeket szolgálnak ki, és az Egyesült Államok érdekei miatt teszik kockára az életüket.²³ A török ellenzék ezzel az érveléssel ráadásul Erdoğan szavazóinak egy részét is meg tudja szólítani. Az Egyesült Államok-ellenes érzelmeket az utóbbi években számos alkalommal éppen a török elnök szította, és az évek során felépítettek egy olyan narratívát, amely szerint az amerikaiak legtöbb lépése mögött a török kormány, illetve elnök döntésének, az ország gyengítésének szándéka áll.²⁴ Ez a belpolitikai légkör nehezíti Ankara – reálpolitikai szempontból nagyon is indokolt – közeledését Washingtonhoz.²⁵

A nemzetközi megítélés javítása

Törökország az afganisztáni felajánlással nemzetközi megítélését is igyekszik javítani, valamint erősíteni a felelős és cselekvőképes regionális hatalom képét. Emellett Ankara azt is igyekszik demonstrálni, hogy továbbra is megkerülhetetlen szövetséges a NATO-ban, azon kevés országok egyike, amely képes egy ilyen feladat végrehajtására.

Gazdasági érdekek

A török–afgán kereskedelem volumene nem tekinthető jelentősnek. Az Afganisztánba irányuló török export mértéke 2015 és 2020 között 145 és 191 millió dollár között mozgott, míg az importé 11 és 24 millió dollár között. (Összehasonlításként: a török–magyar éves kereskedelmi forgalom 3 milliárd dollár körüli.) Ami a befektetéseket illeti, mintegy 76 török vállalat működik Afganisztánban, amelyek 2003 és 2018 között 6,6 milliárd dollár értékben valósítottak meg projekteket.²⁶ Törökország nyilvánvalóan szeretne minél nagyobb szerepet kapni az ország háború utáni újjáépítésében. Az Afganisztánnal kapcsolatos gazdasági lehetőségek azonban leginkább közép- és hosszú távon realizálódhatnak. Az ország központi elhelyezkedése révén kaput nyit Közép- és Dél-Ázsia felé, illetve Afganisztán eddig feltáratlan földgáz- és kőolajkészletei szintén számot tartanak Törökország érdeklődésére. A lehetőségek kihasználásának azonban előfeltétele a stabilitás.

Török nyelvű kisebbségek védelme

Törökország az Afganisztánban élő török nyelvű népek miatt is érdekelt az ország stabilitásában, noha nem ez az elsődleges motiváció az afganisztáni török szerepvállalás mögött. A legjelentősebb török nyelvű népcsoportot az ország északi részén élő üzbégek és türkmének alkotják. Az üzbégek száma egyes becslések szerint megközelíti a 3 millió főt (az afgán népesség mintegy 9%-a), míg a türkméneké az 1 millió főt.²⁷

²² KAYA: i. m.

²³ Erdoğan'ın 'Afganistan'da kalma' planına CHP'li Çakıröz'er'den tepki: "Biden mutlu olsun diye Türkiye büyük güvenlik riski alıyor!", [online], 2021. 06. 14. Forrás: Cumhuriyet [2021. 07. 22.]

²⁴ EGERESI Zoltán: *Konfliktusok az amerikai–török kapcsolatokban*, [online], 2018. 02. 12. Forrás: SVKI [2021. 07. 22.]

²⁵ Leela JACINTO: *Turkey offers help securing Afghan airport, but has Erdogan bitten off more than he can chew?*, [online], 2021. 07. 14. Forrás: France 24 [2021. 07. 22.]

²⁶ *Turkey-Afghanistan Economic and Trade Relations*, [online], 2021. Forrás: mfa.gov.tr [2021. 07. 22.]

²⁷ *The World Factbook*, [online], 2013. Forrás: cia.gov [2021. 07. 22.]

Az Egyesült Államokkal való kapcsolat javítása, az alkupozíció erősítése

Az eddigiekből az rajzolódik ki, hogy bár Törökországnak kétségkívül vannak érdekei Afganisztánban, azok nem feltétlenül jelentősebbek vagy speciálisabbak (mint például Szíria esetében volt a „kurd kérdés”), mint a legtöbb érintett államnak. Ez is azt az érvet erősíti, hogy a török feltételes vállalás elsődleges okát nem közvetlenül Afganisztánban, sokkal inkább a török–amerikai kapcsolatokban kell keresnünk.

Az Egyesült Államok és Törökország viszonya hosszú ideje feszültségekkel teli.²⁸ Joe Biden 2021. januári beiktatása óta egyelőre nem történt érdemi javulás, sőt, Ankarát rendkívül rosszul érintette, hogy Biden április 24-én első amerikai elnökként népirtásnak nevezte az 1915-ös örmény tragédiát. A kétoldalú kapcsolatokban számos konfliktusos pont van: a „kurd kérdés”, a török demokrácia helyzete, vagy éppen a 2016-os törökországi puccskísérlet elkövetésével vádolt Fethullah Gülen kiadatásának amerikai megtagadása. Az egyik legakutabb téma azonban a török Sz-400-as beszerzés ügye. Ez az, ami a kabuli török felajánlással kapcsolatban is a leggyakrabban megjelenik a találgatások között a nemzetközi sajtóban.

Ankara korábban orosz gyártmányú Sz-400 Triumf légvédelmi rakétarendszer vásárlásáról döntött, a rendszer leszállítása Törökországba pedig 2019 kora őszen be is fejeződött.²⁹ A tranzakció következményeként az Egyesült Államok először kizárta Törökországot az F-35-ös programból, majd 2020. december 14-én szankciókat vezetett be a török Hadiipari Elnökséggel (*Savunma Sanayii Başkanlığı* – SSB) szemben az „Amerika ellenségeit szankciókkal sújtó törvény”, ismertebb nevén a CAATSA (*Countering America's Adversaries Through Sanctions Act*) keretében.³⁰ Az amerikai döntés meglehetősen nagy érvágást jelent a törököknek. Ankara 120 darab ötödik generációs F-35 Lightning II vadászbombázó repülőgépet vásárolt volna, a programból való kizárással azonban jelenleg nem látszik reális alternatíva az elavult török F-16-os flotta lecserélésére.³¹ A CAATSA keretében bevezetett amerikai exportkorlátozások, illetve a hitel- és kölcsönnyújtás korlátozása pedig megnehezíti a török hadiipari fejlesztéseket és exportot.

Az Egyesült Államoknak fontos a kabuli nemzetközi repülőter biztonságja, és hogy lehetőség szerint egy szövetséges állam szavatolja azt. Ankara ennek tudatában igyekszik engedményeket kicsikarni Washingtontól. A *The Wall Street Journal* információi szerint a Törökország által várt engedmények között van egy olyan megállapodás is, amely megengedné Ankarának, hogy megtartsa és működtesse az Sz-400-as rendszert, illetve, hogy az amerikaiak töröljék el az orosz stratégiai fegyverrendszer beszerzése miatt Törökországgal szemben bevezetett szankciókat.³² A nehézségekkel küzdő török gazdaság szintén jó hasznát venné az amerikai támogatásnak, akár a közvetlen pénzügyi támogatásnak,³³ akár közvetett módon, a látványos török–amerikai közeledés által kiváltott pozitív hatásokon keresztül (mint például a befektetői bizalom vagy a török líra erősödése). De a globális hegemon jóindulata ezeken felül is sok mindenben jól jöhet. Ebben a megközelítésben az afganisztáni ajánlat mindenekelőtt egy eszköz a török döntéshozók szemében a Washingtonnal való kapcsolatok javításához és alkupozíciójuk erősítéséhez.

Kérdőjelek a tervezett kabuli művelettel kapcsolatban: a „hogyan?”

Az elsődleges kérdés tehát az, hogy 1) sikerül-e Törökországnak és az Egyesült Államoknak megegyeznie? Ez a művelet megvalósulásának előfeltétele. Amennyiben a megegyezés sikerül, a török javaslat gyakorlati megvalósíthatósága akkor is számos kérdést vet fel. A két, talán legfontosabb kérdés ezen a ponton, hogy 2) meg tudják-e szerezni a tálibok támogatását a török jelenléthez; illetve, hogy 3) hogyan tervezi Törökország megvédeni a kabuli repülőteret (harcoló erők nélkül)?

²⁸ Bővebben lásd: EGERESI: i. m.

²⁹ Bővebben lásd: PÉNZVÁLTÓ Nikolett: [A török Sz-400-as beszerzés háttere és problémái](#), [online], 2019. 06. 20. Forrás: SVKI [2021. 07. 22.]

³⁰ [CAATSA Section 231 "Imposition of Sanctions on Turkish Presidency of Defense Industries"](#), [online], 2020. 12. 14. Forrás: state.gov [2021. 07. 22.]

³¹ Paul IDDON: [Where Can Turkey Buy Stopgap Fighter Jets For Its Aging Air Force?](#), [online], 2020. 08. 11. Forrás: Forbes [2021. 07. 22.]

³² Jessica DONATI – Nancy A. YOUSSEF: [Turkey Holds Keys to U.S. Afghan Pullout, a Potential Problem for Biden](#), [online], 2021. 06. 11. Forrás: WSJ [2021. 07. 22.]

³³ Dan ARBELL: [Turkey looks to Europe and US to help stabilise its wounded economy](#), [online], 2020. 06. 01. Forrás: IISS [2021. 07. 22.]

Hogyan fogja megszerezni Ankara a tálibok támogatását?

Az afgán kormány bejelentette, hogy támogatja a folytatólagos török szerepvállalást a kabuli nemzetközi repülőtéren,³⁴ a rohamosan területeket foglaló Tálibán azonban elutasította a török jelenlétet. A tálibok véleménye már csak abból a szempontból sem mindegy, hogy szakértői becslések szerint a mozgalom az amerikai kivonulás befejeződése után akár már fél évvel átveheti a hatalmat az ország fölött az összeomló afgán kormánytól.³⁵

A Tálibán eddig két üzenetben figyelmeztette a törököket. Június 10-én a szervezet szóvivője úgy fogalmazott: „Törökország az elmúlt 20 évben a NATO-erők része volt, és mint ilyen, vissza kell vonulniuk Afganisztánból az Egyesült Államokkal 2020. február 29-án aláírt megállapodás értelmében.” Hozzátette ugyanakkor azt is, hogy Törökország egyébiránt „egy nagyszerű iszlám ország”, amellyel Afganisztánnak „történelmi kapcsolatai vannak”, valamint, hogy remélik, „szoros és jó kapcsolatuk lesz” Törökországgal a jövőben, miután létrejön egy „új iszlám kormány” az országban.³⁶ Július 13-i második üzenetükben már határozottabban ítélték el a „kifogásolható” török döntést, és arra figyelmeztettek, hogy következményei lesznek, ha Törökország nem vizsgálja felül a „mindkét ország számára káros” döntését, és folytatja az országuk „megszállását”.³⁷

Nem lehet kizárni ugyanakkor, hogy a tálibok végül engedni fognak, és kiegyeznek Ankarával. Törökországnak eddigi pártatlan politikájával van esélye erre. Erdoğan július 19-én úgy reagált: „A Tálibán közleményében nincs olyan megfogalmazás, hogy »Nem akarjuk Törökországot«”.³⁸ Az is befolyásolja a végeredményt, hogy a tálibok hatalomra kerülésük esetén milyen kormányzást terveznek megvalósítani. Amennyiben ugyanis a nemzetközi legitimitáció cél, akkor a Tálibán is érdekelt a kabuli nemzetközi repülőtér zavartalan működésében. A kommunikációnak itt fontos szerepe lehet. Elsősorban belpolitikai-hatalmi szempontból van a tálibok számára jelentősége annak, hogy a török jelenlét ne a nyugati „megszállás” folytatásának tűnjön, és ezáltal kérdőjeleződhessen meg a tálibok teljes győzelme. A Tálibán azonban mást is kérhet az együttműködésért – a kérdés, hogy Ankara, illetve a Nyugat milyen árat hajlandó fizetni érte?

Yaşar Yakış korábbi török külügyminiszter ugyanakkor arra is figyelmeztet, nem szabad elfelejtenünk, hogy a Tálibán nem egy egységes mozgalom, a szervezet ideológiai és törzsi törésvonalak mentén megosztott. Ez azt is jelenti, hogy már annak is következményei lehetnek, ha csak egyes frakciók nem értenek egyet Törökország kabuli tartózkodásával és döntenek úgy, hogy nem engedelmessé válnak a mozgalom vezetésének.³⁹

Hogyan, milyen erőkkel tervezik megvédeni a repülőteret?

A másik nagy kérdés, hogy küldenek-e a törökök harcoló erőket a repülőtér védelméhez, amit az elmúlt húsz évben az afganisztáni műveletek során következetesen nem tettek meg. Illetve, amennyiben nem küldenek harcoló erőket, hogyan fogják tudni megvédeni a repülőteret akár a táliboktól, akár más szélsőséges csoportok támadásaitól? A múltban számos támadás történt a repülőtér ellen. Az eddigi egyik leghalálosabb, az „Iszlám Állam” által felvállalt, 2018-ban elkövetett öngyilkos merényletben közel 80 ember halt vagy sebesült meg.⁴⁰ Amennyiben a török erők mégis harci helyzetbe kerülnek, az Törökország puha hatalmának, az országról a helyiekben kialakított pozitív képnek, összességében az évtizedek alatt elért eddigi török eredményeknek az összeomlásához vezethet.⁴¹

³⁴ [Afghanistan to support Turkey's mission at Kabul airport](#), [online], 2021. 07. 09. Forrás: Daily Sabah [2021. 07. 22.]

³⁵ Gordon LUBOLD – Yaroslav TROFIMOV: [Afghan Government Could Collapse Six Months After U.S. Withdrawal, New Intelligence Assessment Says](#), [online], 2021. 06. 23. Forrás: WSJ [2021. 07. 22.]

³⁶ Jonathan LANDAY: [Turkey should pull troops from Afghanistan under 2020 accord -Taliban spokesman](#), [online], 2021. 06. 11. Forrás: Reuters [2021. 07. 22.]

³⁷ Shadi Khan SAIF: [Taliban warns Turkey against keeping troops in Afghanistan](#), [online], 2021. 07. 13. Forrás: AA [2021. 07. 22.]

³⁸ [Turkey's Erdogan says Taliban should end "occupation" in Afghanistan](#), [online], 2021. 07. 19. Forrás: Reuters [2021. 07. 22.]

³⁹ Yaşar YAKIŞ: [Turkey's tricky balancing act in Afghanistan](#), [online], 2021. 07. 11. Forrás: arabnews.com [2021. 07. 22.]

⁴⁰ A támadás célpontja Abdul Rasid Dosztum akkori alelnök volt, aki túlélte a merényletet. Még néhány példa a kabuli repülőtér ellen elkövetett fegyveres támadásokra: 2015-ben egy lőfegyveres támadás és egy öngyilkos robbantás is követelt halálos áldozatokat, míg 2014-ben egy tálib rakétatámadás több helikoptert megsemmisített, köztük az afgán elnököt (ez a támadás nem járt halálos áldozattal).

⁴¹ JACINTO: i. m.

A török védelmi miniszter azt nyilatkozta, Ankara nem tervezi növelni az Afganisztánban szolgáló katonáinak számát a jelenlegi körülbelül 600 főről. Megjelentek azonban hírek azzal kapcsolatban is, hogy Törökország esetleg szíriai zsoldosokkal erősíthetné meg a katonai jelenlétét a kabuli repülőtéren, mint ahogyan már alkalmazott szíriai zsoldosokat a líbiai és a hegyi-karabahi háborúban is. Az Emberi Jogok Szíriai Megfigyelőközpontja (SOHR) információi szerint Törökország kétezer katonát kért szíriai milíciáktól, a zsoldosoknak pedig a repülőtér védelmében betöltött szerepükért havi 2–3 ezer dollár fizetést ajánlott. Ezúttal azonban a toborzási folyamat a beszámolók szerint átláthatóbban zajlik: a szerződéseket hivatalosan, török biztonsági magánvállalatokon keresztül kötik, a folyamatot pedig a török hírszerző szolgálat felügyeli.⁴² A szíriai zsoldosok esetleges jövőbeli kabuli jelenléte számos kérdést vet fel. Bár Ankara szempontjából kedvező, hogy segítenének alacsonyban tartani a hivatalos török veszteségek számát, általánosságban a reguláris erőknél alacsonyabb harcértékűek és kevésbé megbízhatóak, valamint visszaélések esetén jogi felelősségre vonásuk, elszámoltatásuk sem megoldott. Kérdés, hogyan reagálnának a felvetésre a NATO-tagállamok. A Pentagon szóvivője július 8-án a szíriai zsoldosok esetleges jelenlétével kapcsolatos kérdésre adott válaszában nem erősítette meg, ugyanakkor nem is zárta ki egyértelműen a zsoldosok alkalmazásának lehetőségét.⁴³

Összegzés és kitekintés

Törökország bejelentette, hogy megfelelő amerikai támogatás esetén hajlandó vállalni a kabuli Hamid Karzai Nemzetközi Repülőtér védelmét a NATO-erők 2021. szeptember 11-ig befejeződő kivonulása után. Döntés a kérdésben egyelőre nem született, sajtóhírek alapján azonban az ezzel kapcsolatos tárgyalások előrehaladott állapotban vannak.

Törökország 2001-től folyamatosan részt vesz a NATO afganisztáni műveleteiben. Jelenleg is feladatai közé tartozik a kabuli repülőtér katonai oldalának üzemeltetése. A török Afganisztán-politika a kezdetektől speciális: Törökország kizárólag nem harcoló erőkkel vett és vesz részt a műveletekben (elsősorban logisztikai és kiképzési feladatokat hajtott végre). Emellett jelentős szerepet vállalt az ország újjáépítésében. Ennek a pártatlan és „civil” megközelítésnek köszönheti elsősorban azt, hogy az elmúlt húsz évben lényegében puskalövés nélkül lehetett jelen Afganisztánban, és nem került jelentősebb összeütközésbe a tálibokkal. A jó viszonyt természetesen a közös, muszlim vallás is elősegítette. Noha az évek során rengeteg kritikát kapott, az idő bizonyos értelemben Ankarát „igazolta”, hiszen míg a nyugati államok kezdetben elzárkóztak a tálibok bevonásától a politikai rendezési folyamatba, 2020 februárjában az Egyesült Államok végül békemegállapodást⁴⁴ írt alá a Tálibánnal, ezzel lényegében legitim szereplőként ismerve el a szervezetet.

Törökországnak számos érdeke fűződik Afganisztán (és ezen keresztül a térség) stabilitásához (terrorizmus és extrémizmus elleni küzdelem, irreguláris migráció visszaszorítása, közép- és hosszú távon gazdasági lehetőségek). Szerepvállalását motiválják továbbá a szoros, történelmi kapcsolatok, célként fogalmazódhat meg nemzetközi megítélésének javítása, valamint a török belpolitikai érdekek is megjelennek. A török feltételes vállalásnak ugyanakkor talán a legfontosabb, mögöttes célja az Egyesült Államokkal fenntartott kapcsolatok javítása, az amerikaiakkal szembeni alkupozíció erősítése, például az Sz-400-as ügy kapcsán. Ankara tisztában van azzal, hogy Washingtonnak fontos a kabuli repülőtér biztonsága, és azzal is, hogy kevés másik állam tudná ezt szavatolni (illetve lenne hajlandó egyáltalán megpróbálni), ennek tudatában pedig igyekszik engedményeket kicsikarni az Egyesült Államoktól. Kérdés, hogy mennyit hajlandó Washington engedni a török szerepvállalásért cserébe.

A tervezett kabuli török művelet kapcsán számos kérdés vetődik fel, melyek megválaszolásához ezen a ponton csak korlátozott információk állnak rendelkezésünkre. A tálibok pillanatnyilag elutasítják a török jelenlét folytatását. Figyelembe véve, hogy mekkora sebességgel haladnak előre az afgán területek fölötti ellenőrzés átvételében, a beleegyezésük nélkül igencsak kockázatos lenne egy ilyen vállalkozás. Nem kizárt ugyanakkor, hogy sikerül megegyezni a tálib vezetőkkel. Nagy kérdés az is, hogy amennyiben lesz

⁴² Fehim TAŞTEKIN: [Will Turkey use Syrian mercenaries in Kabul?](#), [online], 2021. 07. 12. Forrás: Al-Monitor [2021. 07. 22.]

⁴³ [Pentagon Press Secretary John F. Kirby Holds a Press Briefing](#), [online], 2021. 07. 08. Forrás: defense.gov [2021. 07. 22.]

⁴⁴ [Agreement for Bringing Peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not recognized by the United States as a state and is known as the Taliban and the United States of America](#), [online], 2020. 02. 29. Forrás: state.gov [2021. 07. 22.]

Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

ELEMZÉSEK 2021/14

művelet, milyen erők fogják védeni a repülőteret. Feladja-e Törökország eddig képviselt, fegyverhasználat-mentes politikáját, vagy megjelenhetnek-e szíriai zsoldosok a repülőtér őrői között, illetve, milyen szerepet kapnának ebben az egyenletben az esetleges további nemzetközi (köztük akár magyar)⁴⁵ erők?

Törökország ismét kész helyzet elé állíthatja a nemzetközi közösséget, megkerülhetlenné téve magát egy újabb regionális konfliktusban. Szakértők már korábban, Szíria és Líbia esetében is óvatosságra intettek. Ankarának látszólag mindeddig működött ez a megoldás – ugyanakkor ne felejtsük el, hogy kijönni még nem sikerült sem Szíriából, sem Líbiából; Afganisztánt pedig nem véletlenül nevezik a birodalmak temetőjének is.

⁴⁵ Huszák Dániel: [Megerősítette Benkő Tibor: visszatérhetnek a magyar katonák Afganisztánba](#), [online], 2021. 07. 02. Forrás: [portfolio.hu](#) [2021. 07. 22.]

Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

ELEMZÉSEK 2021/14

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta a kutatóintézet munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpontjának Stratégiai Védelmi Kutatóintézete független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

Szerkesztés, korrektúra és tördelés:
Árva János, Csiki Varga Tamás, Tálás Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

2019- : NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4862)

2012–2019: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)
2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)
2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)
2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Pénzváltó Nikolett, 2021

© NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, 2021